

ГАНЕЧКО Ірина,

к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки та фінансів підприємства Київського національного торговельно-економічного університету вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна

E-mail: i.ganechko@knute.edu.uaORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1918-3164>**ТРУБЕЙ Оксана,**

к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки та фінансів підприємства Київського національного торговельно-економічного університету вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна

E-mail: o.trubej@knute.edu.uaORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4882-5813>

ЕКОНОМІКА БІЗНЕСУ: УПРАВЛІНСЬКІ КОНЦЕПЦІЇ

Досліджено базові теорії фірми та основні підходи до формулювання змісту, функцій та мети підприємства. Систематизовано та розкрито зміст основних сучасних прикладних економічних концепцій, які спрямовані на вирішення реальних проблем бізнесу. Обґрунтовано необхідність формування нових науково-теоретичних знань, економічного способу мислення фахівців з економіки з метою ефективного їх використання в бізнес-діяльності.

Ключові слова: економіка бізнесу, теорія фірми, прикладні економічні концепції.

Ганечко І., Трубей О. Економіка бізнесу: управленческие концепции. Исследованы базовые теории фирмы и основные подходы к формулированию содержания, функций и цели предприятия. Систематизировано и раскрыто содержание основных современных прикладных экономических концепций, направленных на решение реальных проблем бизнеса. Обоснована необходимость формирования новых научно-теоретических знаний, экономического способа мышления специалистов в сфере экономики с целью эффективного их использования в бизнес-деятельности.

Ключевые слова: экономика бизнеса, теория фирмы, прикладные экономические концепции.

Постановка проблеми. У кожній соціально-економічній системі особливе місце відводиться підприємству, роль та функції якого з плином часу змінювалися. Підприємство як основний суб'єкт ринкових відносин, виробник суспільних благ та цінностей розглядалося в економічній науці під різними кутами зору, в тому числі і як суб'єкт бізнес-діяльності. Ефективність функціонування окремих суб'єктів бізнесу (підприємств) залежить від множини факторів, чільне місце серед яких займають сучасні економічні знання, якими володіють власники і топ-менеджери. Осмислення та систематизація цих знань дає змогу виділити окремі прикладні економічні концепції, що впливають на формування поведінки суб'єкта бізнесу на ринку і певною мірою зумов-

люють результативність бізнес-діяльності. Поява цих концепцій обумовлена такими чинниками, як: обмеженість та вичерпність ресурсів, кліматичні зміни, трансформація соціальних відносин, стрімка інформатизація та диджиталізація суспільства, зростання ролі фінансового сектора тощо. Все це потребує більш глибокого вивчення змін економічної думки й пошуку прикладного застосування нових знань в економіці бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В умовах соціально-економічних трансформацій відбувається реформування фундаментальної економічної теорії, про що свідчить еволюція економічних поглядів та формування сучасних підходів XXI ст. Віддзеркалення цих тенденцій можна спостерігати й у працях О. Геращенко, В. Базилевича, А. Гриценко, В. Кириленка, Ю. Уманціва, В. Гейця, Р. Талера [1–7] та ін.

Сучасні дослідники розглядають напрями парадигмальних зрушень, які відбулися в економічній теорії XXI ст. При цьому помітним стає вплив психології, когнітивних процесів на економічну теорію. Останнім часом формуються запити на практичне використання виявлених закономірностей та механізмів, що знаходять своє відображення в наукових дослідженнях.

Однак нині існує необхідність у систематизації і комплексному використанні сучасних економічних знань з метою ефективного їх застосування в управлінні результативністю бізнесу.

Метою статті є дослідження процесу трансформації теорій підприємства (фірми), характеристика сучасних прикладних економічних концепцій (часткових теорій) та обґрунтування необхідності їх застосування в підготовці фахівців з економіки бізнесу.

Матеріали та методи. Інформаційною базою цього дослідження стали законодавчі документи, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з проблематики розвитку теорії підприємництва у складі наукових статей, монографій, матеріалів мережі Інтернет. Методологічною основою дослідження є система загальнонаукових та спеціальних методів, зокрема: аналізу та синтезу; системного та комплексного підходу (для формування теоретико-методологічних засад роботи); монографічного (для вивчення процесів, що відбуваються у зовнішньому оточенні бізнесу та формують нові підходи до провадження бізнес-діяльності), абстрактно-логічного (для формулювання суджень, висновків та пропозицій).

Результати дослідження. Різноманітні напрями та тенденції суспільного розвитку в сучасних умовах глобалізації пов'язані з ідеями, які були висунуті ще багато років тому. Не є винятком й економічні теорії підприємства (фірми). Характеристика та систематизація новітніх концепцій, напрямів розвитку бізнес-діяльності та їх адекватна оцінка неможливі без вивчення передумов їх виникнення.

Базові теорії підприємства (фірми) становлять основу для певних нових моделей формування рішень та практичних дій. Насамперед, це *класична теорія підприємства*, яку найбільш ґрунтовно представив А. Сміт та популяризував Ж. Б. Сей. Ресурсно-технологічний підхід до характеристики підприємства притаманний також неокласичній теорії. Ключовою ідеєю цього підходу стала *теорія граничної корисності*, відповідно до якої індивід володіє повною інформацією, є раціональним та максимізує свою корисність.

Проте невідповідність положень класичної та неокласичної теорій діяльності підприємства на практиці зумовили потребу пошуку нових підходів до вирішення проблем, і свій розвиток отримала *інституційна теорія*, що розглядала підприємство зсередини як соціальний інститут, створений людьми для більш ефективного використання їх можливостей. Інституційний підхід включає різноманітні теорії та вчення, проте основною в ній є *транзакційна теорія*, яка досліджує контракти між власниками підприємства, між власниками та працівниками, а також зовнішні угоди. Р. Коуз і О. Вільямсон акцентували увагу на взаємодіях (транзакціях) фірми та людській сутності, використовуючи поняття обмеженої раціональності та опортунізму.

Натомість Г. Саймон відкинув класичне уявлення про фірму як раціонально діюче підприємство з метою максимізації прибутку та висунув тезу про те, що рішення в компанії приймаються колективно і пошук прийнятних рішень для вирішення складних проблем є основним завданням. Таким чином, сформувалася *біхевіористська теорія фірми*, яка визнає наявність різних важливих цілей у підприємства, а також більш значиму роль навичок, вмінь, ідей у окремих індивідів.

Відповідно до *еволюційної теорії* підприємство розглядається як один із суб'єктів у середовищі собі подібних з двох позицій: з першої – воно є членом ділового суспільства й повною мірою перебуває під впливом її еволюції, а з іншої – керується власними правилами та традиціями при визначенні напрямів діяльності, обсягів і пропорцій залучення ресурсів.

Основні підходи до формулювання змісту, функцій та мети фірми (підприємства) систематизовано у *табл. 1*.

Основні підходи до визначення суті, місця та ролі підприємства (фірми) мають загальнотеоретичний характер та є основою формування моделі бізнес-діяльності економічного суб'єкта, включаючи його місію, процеси, інформаційну складову тощо. Не менш важливим є виокремлення прикладних теорій, пов'язаних з основними управлінськими сферами функціонування підприємства: фінансами, ціноутворенням, контролінгом, маркетингом, логістикою тощо. Кожна прикладна теорія дає своє бачення сутності підприємства (фірми, бізнесу), місії та шляхів розвитку, тому може розглядатися як самостійна концепція.

**Порівняльна характеристика підходів до формулювання змісту,
функцій та мети фірми (підприємства)**

Теорія	Сутність	Основні функції	Мета
Класична	Виробнича структура, функціонує на основі поділу праці та спеціалізації виробництва	Виробництво	Пошук рівноважної ціни та підвищення ефективності функціонування
Неокласична	Цілісний об'єкт, що перетворює вихідні ресурси в продукцію	Виробництво	Максимізація доходу (прибутку)
Інституційна	Соціальний інститут, створений людьми для більш ефективного використання їх можливостей	Узгоджена діяльність щодо виробництва товарів та послуг	Мінімізація трансакційних витрат
Біхевіористська	Структура, в якій різні стейкхолдери мають різні цілі	Виробництво, більш значима роль навичок, вмінь, ідей у окремих індивідів	Отримання прибутку та інші цілі підприємства з врахуванням інтересів стейкхолдерів
Еволюційна	Член ділового суспільства, що перебуває під впливом його еволюції (з одного боку), має власні правила, традиції (з іншого)	Економічна, соціальна, інституційна	Різноманітні цілі, що залежать від історичного досвіду, традицій, індивідуальних переваг фірми

Джерело: складено авторами за матеріалами [1–7].

Стрімкий науково-технічний розвиток суспільства, глобалізаційні та соціально-економічні виклики обумовили появу нових наукових поглядів на сучасну концепцію управління бізнесом та суттєві трансформації в економічній теорії. Нові трансформаційні реалії актуалізували її місце і роль як загальнотеоретичної та методологічної бази для інших економічних наук, господарської практики і реформаторської діяльності [2].

Так, певним зламом економічного світогляду стало формування концепції поведінкової економіки (*англ. Behaviorale economics*), яка має витоки з економічної психології та теорії ірраціональності. Її постулати почали формуватися ще у ХХ ст. у працях таких науковців, як Г. Тард, Дж. Катон та Л. Гараї і набули сформованих рис у наукових доробках Р. Талера.

Саме американський економіст Р. Талер став лауреатом Нобелівської премії з економіки 2017 р. за створення поведінкової економіки – наукового напрямку, що вивчає вплив соціальних, когнітивних і емоційних чинників на прийняття економічних рішень окремими особами і установами та наслідки цього впливу на ринок. Тобто поведінкова економіка як напрямок економічної теорії досліджує вплив психологічних факторів на рішення людей у різноманітних економічних ситуаціях. Велика увага приділяється ситуаціям, де люди поведуться інакше, ніж це прогнозує класична економічна теорія з її

припущенням раціональності та егоїстичності [6]. Ці теоретичні постулати на сьогодні підтверджені емпірично і тому не можуть бути проігноровані бізнесом з позицій впливу цих постулатів на економічні результати підприємницької діяльності.

Практичного використання сьогодні потребують й інші економічні концепції (часткові теорії), які створюють передумови для розв'язання реальних проблем бізнесу і прийняття ефективних управлінських рішень. Найбільш загальна характеристика деяких концепцій подана у *табл. 2*.

Таблиця 2

Сучасні прикладні економічні концепції

Напрямок	Змістова характеристика	Прикладний аспект
Економіка замкненого циклу або циркулярна економіка (англ. <i>closed-loop economy, circular economy</i>)	Економіка, що покликана змінити класичну лінійну модель виробництва, концентруючись на продуктах і послугах, які мінімізують відходи та інші види забруднень. Основні принципи економіки замкненого циклу засновані на відновленні ресурсів, переробці вторинної сировини, переході від викопного палива до використання відновлюваних джерел енергії	Цей тип економіки розглядається як частина Четвертої промислової революції, в результаті якої в цілому підвищиться раціональність використання ресурсів, у тому числі природних. Циркулярна економіка передбачає легкість переробки, повторного використання, демонтажу та відновлення продукції. Вона замінила традиційну лінійну модель "бери, виробляй і викидай", що домінувала в економіці до цього часу
Зелена економіка (англ. <i>green economics</i>)	Напрямок в економічній науці, який сформувався в останні два десятиліття, в межах якого вважають, що економіка є залежним компонентом природного середовища, в якому вона існує і є його частиною	Найважливіші напрямки: - енергоефективність будівництва; - перехід до поновлюваних джерел енергії, включаючи енергію вітру, сонця, геотермальну та біомасу; - сталий розвиток транспорту; - екологічна інфраструктура планети, у тому числі прісних вод, лісів, ґрунтів і коралових рифів; - розвиток сталого сільського господарства, у тому числі органічного виробництва
Цифрова економіка (англ. <i>Digital economy</i>)	Економіка, що базується на цифрових комп'ютерних технологіях. Цифрову економіку також іноді називають <i>інтернет-економікою</i> , <i>новою економікою</i> або <i>веб-економікою</i> . Під цифровою економікою розуміють виробництво, продажі і постачання продуктів через комп'ютерні мережі	Створення підтримуючої інфраструктури бізнесу (апаратне забезпечення, програмне; забезпечення, телекомунікації, мережі тощо). Запровадження електронного бізнесу (будь-які процеси, які організація проводить через комп'ютерні мережі) та електронної комерції
Економіка спільної участі (англ. <i>Sharing economy</i>)	Є соціально-економічною системою, заснованою на спільному користуванні людськими та фізичними ресурсами. До цієї системи іноді включають (або розглядають як споріднені із нею) такі поняття, як мережева економіка (<i>mesh economy</i>) або спільне споживання (<i>collaborative consumption</i>)	Створення можливостей для зв'язків між будь-якою кількістю людей, зменшення транзакційних витрат, скорочення часу і відстані майже до нуля, через створення комунікаційного простору, який миттєво доступний зі смартфона чи комп'ютера в будь-якому місці і в будь-який час. Головні гравці на цьому "полі" – шерингові інтернет-платформи. За допомогою таких платформ повертається здатність людей робити ще більш значний внесок у суспільство та економіку

Джерело: складено авторами за матеріалами [8–11].

Використання прикладних управлінських концепцій ведення бізнесу є важливою умовою створення адекватної щодо запитів клієнта та ресурсних можливостей бізнесу, ціннісної пропозиції та отримання на цій основі економічної вигоди на ринку. Саме тому сучасні економічні знання стають дієвим інструментом досягнення комерційного успіху будь-якої бізнес-діяльності.

Цим зумовлюється необхідність активних міждисциплінарних комунікацій, формування на основі сучасної економічної теорії практичних вмінь, аналітичних навичок, яких потребує бізнес, як і інституційні зміни в економічному науково-освітньому просторі України, що відбувалися в останні роки. Усвідомлення важливості глибинного осмислення об'єктивної економічної реальності та місця у ній людини, наслідків впливу її знань на ефективність складної господарської практики, актуалізують проблеми якісної підготовки фахівців з економіки.

У відповідь на такі запити у Київському національному торговельно-економічному університеті започатковано нову освітню програму підготовки бакалаврів "Економіка бізнесу". Здобувачі вищої освіти за цією спеціалізацією мають змогу отримати професійну підготовку у сфері економічного управління підприємством та ефективного ведення бізнес-діяльності, набути знання та практичні навички фінансово-аналітичного та організаційно-управлінського характеру, сформувати спеціальні та предметні компетентності із широким доступом до працевлаштування і подальшого професійного зростання. Ринок праці сьогодні потребує фахівців з сучасним економічним мисленням, ґрунтовними теоретичними знаннями і прикладними навичками, здатних вирішувати як дослідницькі, так і практичні завдання.

Висновки. Сучасна економічна наука розвивається стрімкими темпами, що обумовлено об'єктивними особливостями суспільного розвитку, новими глобальними викликами та можливостями. Розвиток вітчизняної економічної думки тісно пов'язаний зі змінами політичних та економічних орієнтирів, намаганням подолати кризові явища, тому запити щодо прикладного застосування теоретичної економічної науки будуть і в подальшому активізуватися. Відповідно, нові тренди сучасного економічного розвитку потребують переорієнтації здобутків економічної науки. На думку сучасних дослідників, розвиток заради економічної ефективності себе вже вичерпав. Нові виклики соціально-економічного розвитку спонукають державу, суспільство, бізнес враховувати гуманістичну та екологічну складову.

Ефективний бізнес сьогодні – це не просто прибуткове підприємство. Сучасне підприємство оцінюється з точки зору його соціальної відповідальності, в тому числі, екологічних аспектів. Прогресивно зростає роль працівника (людини) в забезпеченні ефективності бізнес-діяльності. По суті працівник стає центром відтворювального процесу, його ідеї, інноваційні підходи та креативні рішення забезпечують економічний розвиток компанії. Усе це вимагає нових наукових підходів та узагальнень від економічної теорії ХХІ ст., сформованих на основі міждисциплінарної сполученості з іншими галузями знань.

Поява нових прикладних економічних концепцій (часткових теорій) потребує вивчення, осмислення, практичного використання та висвітлення в науковій і освітній діяльності. За таких умов заклади вищої

освіти мають стати не лише генераторами нових економічних знань, а й їх провайдерами. Така місія може бути реалізована через модернізацію змісту економічної освіти, появу нових спеціальностей і спеціалізацій, наповнення освітніх програм сучасними теоретичними та прикладними матеріалами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Геращенко О. Економіка ХХІ: країни, підприємства, людини. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків: Фоліо, 2019. 303 с.
2. Базилевич В. Д. Економічна наука та освіта в епоху системних трансформацій: нові виклики і запити до фундаментальної теорії. *Економіка України*. 2016. № 8. С. 78-92.
3. Гриценко А. Економічна освіта: шлях від теорії до практики. *Економіка України*. 2018. № 10. С. 53-70.
4. Кириленко В. Методологія сучасної економічної науки: генеза, суперечності та напрями розвитку. *Ринок цінних паперів України*. 2015. № 9/10. С. 17-24.
5. Уманців Ю. Економічна теорія у новітньому методологічному дискурсі. *Вісник Київ. нац. торг.-екон. ун-ту*. 2019. № 2. С. 51-63.
6. Геєць В. Політико-економічні засади дослідження сучасного суспільства. *Економічна теорія*. 2015. № 3. С. 4-12.
7. Талер Р. Поведінкова економіка. Як емоції впливають на економічні рішення; пер. з англ. С. Крикуненко. Київ: Наш формат, 2018. 464 с.
8. Squaring the Circular Economy: The Role of Recycling within a Hierarchy of Material Management Strategies Handbook of Recycling State-of-the-art for Practitioners, Analysts, and Scientists 2014, p. 445-477.
9. Зелена економіка – порятунок людства. URL: <http://www.dossier.org.ua/zelena-ekonomika-poryatunok-lyudstva>.
10. Mesenbourg, T. L. (2001). Measuring the Digital Economy. U.S. Bureau of the Census.
11. Mazzella F. The Sharing Age. Tech Crunch, 2016. URL: <https://techcrunch.com/2016/02/04/thesharing-age>.

Стаття надійшла до редакції 12.06.2019.

Hanechko I., Trubei O. Business economics: management concept.

Background. *The effectiveness of the functioning of individual business entities (enterprises) depends on multiple factors, the main places among which occupy the modern economic knowledge possessed by owners and top managers. Understanding and systematization of this knowledge allows us to distinguish certain applied economic concepts that affect the formation of behavior of the subject of business in the market and to some extent determine the effectiveness of business activity. This requires a more profound study of changes in economic thought and the search for the applied application of new knowledge in the business economy.*

The aim of the article is to study the process of transformation of theories of the enterprise (firm) and the characterization of modern applied economic concepts (partial theories) that affect the efficiency and effectiveness of business activity.

Materials and methods. *Methodological basis of the research is the system of general scientific and special methods, in particular: analysis and synthesis, systemic and complex approach, monographic and abstract-logical method.*

Results. *The genesis of development of economic views on the theory of the enterprise (firm) is explored; the content of the main contemporary applied economic concepts (partial theories) that have a direct impact on business is systematized and disclosed.*

Conclusion. *It was proved that the new trends of modern economic development cause the emergence of partial economic theories, the applied aspects of which it is expedient to implement in economic education and in business management processes.*

Keywords: business economics, firm theory, applied economic concepts.

REFERENCES

1. Herashchenko, O. (2019). *Ekonomika XXI: krayiny, pidpryyemstva, lyudyny* [Economy XXI: countries, enterprises, people]. (2nd. ed., rev.). Kharkiv: Folio [in Ukrainian].
2. Bazylevych, V. D. (2016). Ekonomichna nauka ta osvita v epokhu systemnykh transformatsiy: novi vyklyky i zapyty do fundamental'noyi teoriiy [Economic science and education in the era of system transformations: new challenges and requests to fundamental theory]. *Ekonomika Ukrayiny – Ukraine economy*, 8, 78-92 [in Ukrainian].
3. Hrytsenko, A. (2018). Ekonomichna osvita: shlyakh vid teoriiy do praktyky [Economic education: the path from theory to practice]. *Ekonomika Ukrayiny – Ukraine economy*, 10, 53-70 [in Ukrainian].
4. Kyrylenko, V. (2015). Metodolohiya suchasnoyi ekonomichnoyi nauky: heneza, superechnosti ta napryamy rozvytku [Methodology of modern economic science: genesis, contradictions and directions of development]. *Rynok tsinnykh paperiv Ukrayiny – Securities market of Ukraine*, 9/10, 17-24 [in Ukrainian].
5. Umantsiv, Yu. (2019). Ekonomichna teoriya u novitn'omu metodolohichnomu dyskursi [Economic theory in the latest methodological discourse]. *Visnyk Kyi'v. nac.torg.-ekon. un-tu – Herald of Kyiv National University of Trade and economics*, 2, 51-63 [in Ukrainian].
6. Heyets, V. (2015). Polityko-ekonomichni zasady doslidzhennya suchasnoho suspil'stva [Political and economic principles of modern society research]. *Ekonomichna teoriya – Economic theory*, 3, 4-12 [in Ukrainian].
7. Taler, R. (2018). *Povedinkova ekonomika. Yak emotsiyi vplyvayut' na ekonomichni rishennya* [Behavioral economics. How emotions affect economic decisions]. (Krykunenko, Trans). Kyiv: Nash format [in Ukrainian].
8. Squaring the Circular Economy: The Role of Recycling within a Hierarchy of Material Management Strategies (2014). Handbook of Recycling State-of-the-art for Practitioners, Analysts, and Scientists, 445-477 [in English].
9. Zelena ekonomika – poryatunok lyudstva [Green economy is the salvation of humanity]. Retrieved from <http://www.dossier.org.ua/zelena-ekonomika-poryatunok-lyudstva> [in Ukrainian].
10. Mesenbourg, T. L. (2001). Measuring the Digital Economy. U.S. Bureau of the Census [in English].
11. Mazzella, F. (2016). The Sharing Age. Tech Crunch. Retrieved from <https://techcrunch.com/2016/02/04/thesharing-age> [in English].